

4. Гринберг Дж. Управление стрессом / Джеррольд Гринберг; [пер. с англ. Л. Гительман, М. Потапова]. – М. : Питер, 2002. – 495 с.
5. Екстремальна психологія : [підручник / Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедев Д. В. й інші]; за заг. ред. проф. О.В.Тімченка – Х. : УЦЗУ, 2007. – 502 с.
6. Колодзин Б. Как жить после психической травмы / Колодзин Б. – М. : Изд-во: Москва, 1992. – 95 с.
7. Крюкова М. А. Экстренная психологическая помощь : практическое пособие / Крюкова М. А., Никитина Т. И., Сергеева Ю. С.. – М. : НЦ ЭНАС, 2003. – 64 с.
8. Лебедев В. И. Личность в экстремальных условиях / Владимир Иванович Лебедев. – М. : Политиздат, 1989. – 304 с.
9. Психогении в экстремальных условиях / Ю. А. Александровский, О. С. Лобастов, Л. И. Спивак, Б. П. Щукин. – М. : Медицина, 1991. – 115 с.
10. Тарабрина Н. В. Синдром посттравматических стрессовых нарушений: современное состояние и проблемы / Н. В. Тарабрина, Е. О. Лазебная // Психологический журнал. – 1992. – Т.13, № 2. – С. 14–29.

УДК 159.9

Титаренко А.В., начальник курсу факультету оперативно-рятувальних сил НУЦЗУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МНС УКРАЇНИ

Стаття присвячена актуальним проблемам діяльності особового складу аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в екстремальних умовах. Ключові слова: психологічні особливості, ефективність професійної діяльності, психологічне забезпечення діяльності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів МНС України.

Статья посвящена актуальным проблемам деятельности личного состава аварийно-спасательных подразделений МЧС Украины в экстремальных условиях.

Ключевые слова: психологические особенности, эффективность профессиональной деятельности, психологическое обеспечение деятельности специалистов аварийно-спасательных подразделений МЧС Украины.

Постановка проблеми. Під час ліквідації надзвичайних ситуацій перед аварійно-рятувальними підрозділами МНС України ставляться складні завдання, вирішувати які доводиться, як правило, в екстремальних умовах.

Руйнівні дії при стихійних лихах у деяких випадках можна порівняти здебільшого з такими, що мають місце в районі воєнних дій. Природно, й поведінка багатьох людей у таких екстремальних ситуаціях суттєво змінюється й потребує у більшості випадків втручання професійних психологів, медиків.

Практично в кожній людині під час перебування в зоні надзвичайної ситуації виникає психоемоційне напруження, так званий стресовий стан, мимовільна реакція організму на неадекватну ситуацію. Розрізняють декілька форм напруженості: емоційну, вольову, інтелектуальну, мотиваційну тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання психофізіологічної сутності трудової діяльності знайшли своє відображення у працях П.К. Анохіна, І.П. Павлова, І.М. Сеченова, А.А. Ухтомського та ін. Дослідження з психології праці та інженерної психології відображено в працях В.П. Зінченка, А.А. Крилова, Б.Ф. Ломова, В.Д. Небиліцина, Ю.П. Горго, Ю.Л. Трофимова, М.С. Корольчука, П.П. Криворучка та ін.

Виконання завдань аварійно-рятувальними підрозділами МНС України в екстремальних умовах виникнення надзвичайних ситуацій з психологічного погляду характеризуються присутністю і негативним впливом на психіку людини широкого спектра несприятливих, дискомфортних і загрозливих факторів. Спеціалісти, які направляються в зони надзвичайних ситуацій для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, піддаються не тільки фізичній загрозі особистому здоров'ю (життю), а й значному ризику виникнення нервово-психічних розладів, психічних дезадаптацій і стресових станів. Останні нерідко стають причиною зривів у професійній діяльності, зниження працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, зловживання алкоголем, інших негативних явищ.

Такі ж умови праці притаманні представникам екстремальних професій: космонавтам, льотчикам, морякам, танкістам, пожежникам, піротехнікам, машиністам локомотивів, шахтарям та ін. (А.М. Волков, 1970; Л.С. Нерсисян, О.А. Конопкін, 1978; П.І. Климук, 1980; В.І. Лебедев, 1989, 2001; М.В. Макаренко, 1992, 1995; М.С. Корольчук, 1986, 1997; В.Г. Ложкін, П.П. Криворучко, 1997; Г.С. Гребенюк, 1997, С.І. Яковенко, 1998; В.І. Лисенко, 1999).

Багато із перелічених професій, які мають споріднені особливості й специфіку праці (моряки, водолази, льотчики, сапери, зв'язківці, парашутисти, пожежники, автомобілісти, водії важкої гусеничної техніки, оператори ПЕОМ та багато інших), є в системі МНС України і виконують функції забезпечення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Особливості діяльності фахівців цих професій досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. І. Лебедев (1989) – особливості професійної діяльності космонавтів, льотчиків, полярників, підводників; М.С. Корольчук (1996) – стосовно психофізіології корабельних спеціалістів в екстремальних умовах; П.П. Криворучко (1998) – спеціалісти операторського профілю надводних кораблів; Г.С. Гребенюк (1997) – спеціалісти пожежної безпеки; О.В. Тимченко (1997) – поведінка й діяльність військовослужбовців в екстремальних умовах (на прикладі аварії на ЧАЕС); В.М. Крайнюк (1999) – юнаки призовного віку; О.А. Блінов (1999) – військовослужбовці аеромобільних військ під час парашутно-десантної підготовки; В.Є. Шевченко (2001) – психофізіологічне забезпечення спеціальних підрозділів в екстремальних умовах бойової діяльності; М.Г. Логачов (2001) – психологічна підготовка до дій в екстремальних умовах службової діяльності спеціальних підрозділів ОВС та інші.

Проблема психологічного забезпечення аварійно-рятувальних підрозділів до дій в екстремальних умовах на сьогоднішній час залишається малодослідженою.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на деяку спорідненість професії рятувальника з іншими професіями подібного класу, ця професія має свою специфіку й особливості.

Як показують дослідження, професійна діяльність спеціалістів зазначених вище спеціальностей, у тому числі й фахівців аварійно-рятувальних підрозділів, має переважно змішаний характер і специфічні особливості, пов'язані з впливом професійних умов праці (В.Є. Шевченко, Б.В. Кравченко та ін., 2001).

Сам процес праці фахівців аварійно-рятувальних підрозділів характеризується високим нервово-психічним напруженням і мобілізацією вольових зусиль при високому темпі діяльності в умовах дефіциту часу, недопущення виникнення помилкових дій, дефіциті інформації. За цими ознаками такий тип діяльності відносять до екстремального з елементами надекстремального (В.І. Шостак та ін., 1991).

Темп діяльності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів у найскладніших періодах дій за призначенням може наближатися до граничних можливостей людини. Це потребує більшого напруження уваги, пам'яті, мислення, емоційної стійкості, мобілізації волі і призводить до скорочення психофізіологічних резервів організму людини. Домінуючими є моторно-вольові якості особистості.

Необхідно враховувати, що досвідчені спеціалісти аварійно-рятувальних підрозділів мають ширші можливості для переробки додаткової інформації, аніж менш досвідчені, в яких на фоні стресових ситуацій з'являються порушення регуляторних функцій, що не проходять. Внаслідок цих впливів (екстремальні фактори і висока інтенсивність діяльності) можуть настати зриви і загальне зниження стійкості, особливо психічних і психомоторних функцій.

Під час виконання завдань за призначенням працю рятувальників можна прирівняти до важкої (надтяжкої) фізичної праці, яка в більшості випадків виконується під впливом різноманітних фізичних та психічних чинників. Однією з її особливостей є великі фізичні навантаження під час виконання завдань за призначенням та велика кількість енергозатрат.

Для оцінки енергозатрат треба пам'ятати, що основний обмін у людини супроводжується добовою витратою енергії приблизно 1600 – 1700 ккал. У стані ж відповідного спокою людина втрачає 2100 – 2200 ккал. Представників різних професій за добовими енергозатратами прийнято розподіляти на чотири групи:

I група – представники розумової праці – 3000 – 3200 ккал.

II група – робітники механізованих підприємств (токарі, фрезерувальники та ін.) – 3500 ккал.

III група – робітники фізичної праці з частковою механізацією трудових процесів (слюсарі, сільськогосподарські робітники) – 4000 ккал.

IV група – робітники важкої фізичної праці (вантажники, землекопи) – 4500 – 5000 ккал.

До особливостей професійної діяльності спеціалістів аварійно-рятувальних підрозділів відноситься виражена психічна напруга, яка діє протягом усього часу виконання завдань у зоні надзвичайної ситуації.

Найтиповішими причинами її виникнення є висока відповідальність за роботу, що виконується, дефіцит часу та інформації (або надлишок) для прийняття рішення, дія перешкод, вплив несприятливих умов життєдіяльності, міжособистісна несумісність, соціально-психологічна й сенсорна ізоляція (Ю.М. Стенько, 1978; І.А. Сапов, А.С. Солодков; 1981; Г.Л. Апанасенко, 1995).

Суттєво впливають на успішність професійної діяльності рятувальників соціально-психологічні чинники. Передусім це міжособисті відносини, які залежать від спільних інтересів у групі, індивідуально-психологічних особливостей особового складу. Актуального значення набувають проблеми відчуття небезпеки, великого фізичного та емоційного навантаження, обмежені можливості зняття емоційної напруги, ризику (Г.А. Броневицький, 1984; Л.Ф. Железняк, 1989; М.С. Корольчук, 1985, 1989, 1997; В.І. Лебедєв, 1989).

Відомо, що надійність та ефективність професійної діяльності рятувальників визначаються рівнем їх працездатності.

На наш погляд, найповніше визначення працездатності запропонували В.П. Загрядський і А.С. Єгоров (1973), які тлумачать працездатність як здатність людини здійснювати конкретну трудову діяльність у межах заданих лімітів часу і параметрів ефективності праці. На нашу думку, таке визначення досить універсальне і може бути використане для оцінки працездатності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів МНС України. Таким чином, професійна працездатність фахівців аварійно-рятувальних підрозділів розглядається нами як властивість особистості, яка базується на психофізіологічних можливостях організму, формується під впливом ендогенних і екзогенних (екстремальні ситуації, психофізіологічна корекція) факторів і виявляється у функціональній здатності особистості за певний відрізок часу виконувати професійну роботу на рівні, що відповідає вимогам спеціальної діяльності і з належним рівнем надійності.

Будь-яка конкретна професійна діяльність завжди регламентована чіткими завданнями, алгоритмом технологічних операцій, відбувається в конкретних параметрах. Тому, характеризуючи рівень цієї здатності показниками ефективності діяльності, необхідно враховувати всю сукупність показників, а не тільки продуктивність або тривалість роботи, бо основу працездатності людини становлять спеціальні знання, уміння й навички, певні психофізіологічні (особливості перцепції, пам'ять, увага та ін.), фізичні (сила, швидкість, витривалість), фізіологічні (діяльність найважливіших систем організму), а також характерологічні (цілеспрямованість, наполегливість) та інші якості індивідуума (В. Є. Шевченко, Б. В. Кравченко, 2000).

Стосовно військового спеціаліста пропонують аналогічне поняття – боєздатність. Боєздатність – характеристика можливості людини розв'язати бойове завдання, що зумовлена функціональним станом організму (В.П. Загрядський, З.К. Сулім-Самуйло та ін., 1991).

У рятувальників під час виконання завдань за призначенням найчастіше спостерігаються такі стани, як збудження, почуття втоми, жах, фрустрація, зумовлені порушенням розумових процесів, емоційних реакцій та реакцій на рух.

У людей, що потрапляють в екстремальну ситуацію, мимоволі вмикаються механізми психологічного захисту, що відбивається у різних типах реагування. Таке реагування, як правило, ґрунтується на попередньому досвіді подолання скрутних життєвих ситуацій. У перші години й добу після катастрофи у людей, включаючи постраждалих, виникають такі реакції, як збудження, що проявляється підвищеною напругою, вразливістю, тривогою і переростає в страх та панічний стан; загальмованість, що проявляється зниженням емоційної активності, а в деяких людей – ступурозним станом. Можливі й перехідні реакції – розгубленість, здивованість, непевність, істерика.

В окремих випадках виникає стан фрустрації – пригніченість і напруженість, зумовлений сприйняттям перешкод як нездоланих. Поведінка таких людей спрощується, стає примітивною та нелогічною, можливі прояви агресивності. Все це призводить до немотивованих учинків та дій. Виникнення й тривалість такого стану залежить від особистого сприйняття екстремальної ситуації, підготовленості людини до надзвичайних впливів, типу реагування на стрес.

Отже, відхилення в поведінці спостерігаються в перші години виникнення екстремальної ситуації і в більшості випадків зникають у першу добу. Аналіз наслідків землетрусів в Ашгабаті (1948), Скоп'є (1963), Ташкенті (1966), Вірменії (1988), Туреччині (1999) свідчить, що протягом 2–24 годин відхилення в поведінці спостерігались у всіх людей, у тому числі й тих, хто прибув для надання допомоги. Невідкладної психоневрологічної допомоги (прийом седативних засобів та транквілізаторів) потребували до 10 відсотків людей, що опинились у зоні стихійного лиха. Психоемоційні розлади тривалістю 5–7 діб спостерігались у 14–20 відсотків, триваліші – у 1–10 відсотків.

Відомо, що ефективність професійної діяльності військових спеціалістів залежить від згуртованості підрозділів (А.І. Донцов, 1984; М.Н. Корнєв, А.Б. Коваленко, 1995; Г.М. Андреева, 1995; Т.К. Чмут, 1996). Під згуртованістю розуміють сумісну діяльність людей, спрямовану на виконання спільних завдань. Вона тісно пов'язана зі структурною організацією групи, раціональним розподілом функціональних обов'язків, професійною підготовкою спеціалістів, підпорядкуванням особистих інтересів та потреб колективним завданням підрозділу. Але стосунки між членами групи, їх спрямованість і активність залежать, з одного боку, від широти та спільності інтересів, а з другого, – від їхніх індивідуальних психологічних особливостей, які в основному визначають характер внутрішньогрупової атмосфери.

В основі згуртованості підрозділів лежить психологічна сумісність. Під груповою сумісністю спеціалістів розуміється поєднання таких індивідуальних особливостей, які за своїми соціально-психологічними властивостями та якостями забезпечують максимально можливий результат при мінімальній психологічній ціні діяльності взаємодіючих людей. Порушення цих тверджень призводить до підвищення конфліктності, емоційної напруги, роздратованості та інших психічних станів, які, у свою чергу, значно впливають на професійну діяльність (Т.К. Чмут, 1996; М.І. Пірен, 1997).

Ефективність професійної діяльності залежить від порушення ритму сну і праці, що в умовах тривалого перебування в зоні надзвичайних ситуацій неминує призводить до виснаження й перевтоми людського організму й істотно впливає на виконання завдань за призначенням (В.І. Лебедєв, 1989).

Дослідження діяльності військових фахівців в екстремальних умовах, проведені М. В. Макаренко (1992), М.С. Корольчуком (1979, 1985, 1991, 1996), І.А. Саповим, О.С. Солодковим (1986), Г.В. Ложкіним (1997), С.І. Яковенко (1998), В.І. Лисенко (1999), свідчать, що негативні фактори навколишнього середовища, швидка зміна клімато-географічних умов, часових поясів, біологічних ритмів при діях за призначенням також істотно впливають на організм людини, зумовлюють зниження психофізіологічних показників і працездатність у цілому.

Серед основних факторів, що можуть впливати на працездатність рятувальників, і велике фізичне навантаження, що призводить до швидкого втомлення та перевтомлення. Тоді як втомлення – це явище нормальне і попереджувати необхідно не втому, а перевтомлення. Перевтомлення – це стан організму на межі патології, яке розвивається під впливом тривалої та невинної роботи в стані втомлення або тоді, коли регламентуючий відпочинок між циклами роботи є недостатнім для відновлювання й зберігаються об'єктивно-суб'єктивні ознаки втомлення, а в професійній діяльності з'являються грубі помилки. Таким чином, перевтомлення з'являється завжди в разі порушення режиму праці й відпочинку, що супроводжується відчуттям втомлення вже перед початком роботи, об'єктивно – зниженням якісних та кількісних показників у роботі з різким зменшенням рівня безпеки діяльності (наявність помилок професійної діяльності) і збільшенням періодів у динаміці працездатності.

Професійне середовище має в собі природні елементи (метеорологічні і кліматогеографічні фактори тощо), технічні елементи (об'єкти та системи технічного забезпечення тощо), соціальні елементи (робота в групі, працівники забезпечуючих служб тощо). Взаємодія фахівця аварійно-рятувального підрозділу як суб'єкта праці та його профсередовища може бути порушена у зв'язку з непередбаченими змінами в кожному зі згаданих вище елементів. При цьому безпомилкова діяльність рятувальників визначається адекватністю їх дій до змін профсередовища і можливостями їх психофізіологічних резервів.

Розподіл і переключення уваги прямо залежні від проходження нервових процесів та відбуваються і за загальною схемою, і з урахуванням екстрених змін обставин. При цьому оцінка важливості цих змін і подальше прогнозування дій за обставинами - завдання роздумів, тому до швидкості перебігу процесів міркування повинні бути підвищені вимоги (при професійному відборі, формуванні аварійно-рятувальних загонів). Важлива також аналітична функція мислення – критичність, самоконтроль. Крім того, увага має приділятися емоційно-вольовим якостям особистості (сміливості, ініціативності, самовладання, цілеспрямованості, витривалості).

Враховуючи особливості праці при діях за призначенням, підвищуються вимоги до оперативної пам'яті, тому що кожен потік інформації може бути актуалізований у будь-який момент часу з точним відображенням події.

Встановлено, що має значення і стійкість до втоми зорового і слухового аналізаторів, пов'язана з силою збуджувального і гальмівного процесів. Безперервний потік інформації та сигналів або їх відсутність вимагає від фахівця сенсорної стійкості та стійкості до сенсорної депривації (А.С. Новицький, 1996 та ін).

Особливо важливою є спроможність фахівця АРП швидко виробляти нові і перебудовувати вже набуті навички та вміння (активна психомоторика), правильну просторову й часову уяву (згідно з обставинами діяльності); наявність позитивних комунікативних якостей (доброзичливість, вміння вступати в контакт і т. ін.) і стеничну реакцію на небезпеку, вміння заглушити біологічне відчуття страху без надмірного підвищення емоційної напруженості.

Необхідно формувати у фахівців аварійно-рятувальних підрозділів позитивну мотивацію до своєї праці і установку, спрямовану на професійну діяльність; у повсякденній діяльності підтримувати стиль змагання, запобігати тенденціям до збудженості і нервозності (неврівноваженості) через дрібні негаразди їхньої праці.

Враховуючи особливості праці під час дій за призначенням, підвищуються вимоги до фізичної підготовленості фахівців, особливо до витривалості. Доцільним ми вважаємо проведення фізичної підготовки за схемами швидко-силових програм для досягнення необхідного рівня тренуваності.

Такі психофізіологічні аспекти дають змогу зробити висновок, що фахівець аварійно-рятувального підрозділу повинен мати високу фізичну підготовленість і витривалість, сильний тип нервової системи, потенційно високу професійну працездатність, стійкість до втоми, високу загальну неспецифічну стійкість організму, зокрема, до гіпоксії, зміни та коливань барометричного тиску, зміни температури середовища, – що ми пропонуємо враховувати при проведенні професійного відбору, формуванні аварійно-рятувальних підрозділів МНС України.

Таким чином, розглянуті психофізіологічні особливості працездатності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів та особливості професійної діяльності зумовлюють специфічні вимоги до стану здоров'я і психофізіологічних якостей працівників аварійно-рятувальних формувань МНС України.

Постійне вдосконалення спеціальної техніки й ускладнення умов ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт зумовлюють, на нашу думку, постійне підвищення професійних вимог до фахівців аварійно-рятувальних служб МНС України.

Особливості діяльності особового складу аварійно-рятувальних підрозділів в екстремальних умовах характеризуються суттєвим погіршенням стану психофізіологічних функцій внаслідок дії негативних факторів навколишнього середовища, високого темпу роботи та психоемоційного напруження, які значною мірою прискорюють виникнення перевтоми та негативно впливають на працездатність.

В умовах тривалого перебування особистості під впливом екстремальних чинників відбуваються різнобічні зміни функцій організму, які є інтегральною ха-

рактеристикою впливу на фахівців аварійно-рятувальних підрозділів, умов їх життєдіяльності, інтенсивності професійної діяльності та її специфічних особливостей.

До найважливіших загальних особливостей професійної діяльності рятувальників слід віднести: ситуацію невизначеності завдання, незвичність і важкість просторового орієнтування при виконанні завдань за призначенням у незнайомій місцевості (споруді, середовищі); нав'язаний та інтенсивний темп роботи при дефіциті часу; високий психоемоційний фон роботи; велику перевагу фізичної праці, яка поєднується з важко координованими рухами і великим потоком інформації з прийняттям відповідальних рішень; надмірну рухову активність швидко-силового типу; можливість виникнення паніки в осередках надзвичайної ситуації серед місцевого населення; прояви сильних раптових роздратувань на фоні впливу шкідливих факторів життєдіяльності (зіткнення з трупами та фрагментами людських тіл, жахливі картини зруйнованих будівель і т. ін.); роботу в умовах дефіциту часу та відсутності повної інформації, необхідної для прийняття рішення та організації рятувальних дій; тривалий і виражений вплив шкідливих умов життєдіяльності, гідрометео-, біологічних та соціально-психологічних факторів збільшують вираженість змін функцій організму при нервово-психічній напрузі, які можуть набувати преморбідного (передзахворювального) стану.

Висновки. Отже, система психологічного забезпечення професійної діяльності рятувальників, на нашу думку, повинна бути спрямована на формування, підтримку та відновлення оптимальної працездатності рятувальників, мати свої завдання, принципи, етапи, методи управління та включати: заходи та засоби, які можуть застосовуватись, як правило, під час виконання завдань за призначенням, психологічну діагностику, психологічну допомогу, психологічне супроводження професійної діяльності та заходи і засоби, які можуть застосовуватись ще до початку діяльності, – професійний відбір, психологічну підготовку (впливи), інженерно-психологічні аспекти комплектування робочого місця та заходи психологічної реабілітації рятувальників після виконання завдань в екстремальних умовах.

Актуальність проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності визначається безпосередньо впливом умов на характер діяльності (природних, умов придатності до життєдіяльності, соціально-психологічних, екологічних та медико-біологічних).

ЛІТЕРАТУРА

1. Боченков А. А., Шостак В. И., Глушко А. Н. Актуальные проблемы военной психофизиологии / А. А. Боченков, В. И. Шостак, А. Н. Глушко // Воен.-мед. журн. – 1996. – Т. 317, № 12. – С. 35—40.
2. Досвід роботи органів управління та сил Цивільної оборони України щодо ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. — К. : МНС, Чорнобильінтерінформ, 2002. — 265 с.
3. Корольчук М. С. Актуальні проблеми психофізіології військової діяльності: Навч. посібник. — К.: КВГІ, 1996. — С. 32 – 34.
4. Корольчук М. С. Практикум з психофізіології військової діяльності : [навч. посібник] / М. С. Корольчук. — К. : КВГІ. — С. 3–23.

5. Криворучко П. П. Комплексне психологічне забезпечення професійної діяльності військових спеціалістів / П. П. Криворучко // Збірник наукових праць. — К. : КВГІ 2(9). — 1999. — С. 34–39.
6. Основи організації медичного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій. Вип. 2 / [заг. ред. В. В. Дурдинця, В. О. Волошина]. — К. : Медекол МНЦ БЮ-ЕКОС МНС та НАН України. — 1999. — С. 39, 41–42.
7. Психологічне забезпечення бойових підрозділів в екстремальних умовах : [метод. посібник / В. Є. Шевченко, Б. В. Кравченко, С. А. Галкін, С. А. Олійник, Д. О. Коршевніук] / заг. ред. М. С. Корольчук. — К. : в/ч А0515. — 175 с.

УДК 159.9

Тітаренко Д.С., науковий співробітник відділення впровадження психотренінгових технологій науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології НУЦЗУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У РЯТУВАЛЬНИКІВ З РІЗНИМИ ІНДИ- ВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ ЯКОСТЯМИ

У статті говориться про індивідуально-психологічні особливості співробітників рятувальної служби МНС України, представлена їх розгорнута характеристика. Також зачіпається питання про типізацію особистісних профілів залежно від вираженості тих або інших особистісних характеристик. Описані особливості роботи механізмів психологічного захисту залежно від профілю особистості.

Ключові слова: індивідуально-психологічні якості, профіль особистості рятувальника, механізми психологічного захисту.

В статье говорится о индивидуально-психологических особенностях сотрудников спасательной службы МЧС Украины, представлена их развернутая характеристика. Также затрагивается вопрос о типизации личностных профилей в зависимости от выраженности тех или иных личностных характеристик. Описаны особенности работы механизмов психологической защиты в зависимости от профиля личности.

Ключевые слова: индивидуально-психологические качества, профиль личности спасателя, механизмы психологической защиты.

Постановка проблеми. Питання про природну схильність механізмів психологічного захисту завжди було одним із найбільш спірних серед дослідників. Класики психоаналізу стверджують, що домінуючим фактором формування механізмів захисту є генетично запрограмовані задатки людини [2], гуманістичні психологи, навпаки, вказують на значний вплив середовища [3]. Ми не ставимо за мету визначити перевагу кожного з цих факторів, але вирішили розглянути, наскільки відрізняється використання особистістю рятувальника того чи іншого психологічного механізму в умовах одного роду професійної діяльності, але з різними індивідуально-психологічними якостями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На жаль, в останні роки не так багато уваги приділяється дослідженню питань, пов'язаних з використанням ме-